

Leerlijnen Kunstzinnige oriëntatie

Tekenen en handvaardigheid

Muziek

Spel en beweging

CED-Groep Rotterdam

December 2007

Inhoudsopgave

Inleiding	3
Leerlijn Tekenen en handvaardigheid cluster 3 LG / basisleerlijn	4
Leerlijn Muziek cluster 3 LG / basisleerlijn	10
Leerlijn Spel en beweging cluster 3 LG / basisleerlijn	14
Uitleg van de subdoelen	18
Basisleerlijn Tekenen en handvaardigheid SO	20
Basisleerlijn Muziek SO	20
Basisleerlijn Spel en beweging SO	20
Verantwoording naar kerndoelen	21
Aanpassingen voor cluster 3 LG	24

Inleiding

De leerlijnen voor het speciaal onderwijs zijn ontwikkeld door eerst basisleerlijnen te maken per vakgebied vanuit de kerndoelen van SLO. De kerndoelen zijn opgedeeld in subdoelen. Deze subdoelen worden bereikt vanuit tussendoelen, van 1 tot 8, passend bij de ontwikkelingsleeftijd die leerlingen in de betreffende groep zouden hebben bij een reguliere ontwikkeling. Dit worden de basisleerlijnen genoemd.

De basisleerlijnen speciaal onderwijs zijn vervolgens per cluster aangepast aan clusterspecifieke afwijkingen van de basis leerlijn.

In deze bijlage staat per cluster beschreven welke aanpassingen gemaakt zijn en de onderbouwing hiervoor. Voor verdere informatie zie de 'Handleiding Leerlijnen Speciaal Onderwijs'.

Leerlijn Tekenen en handvaardigheid cluster 3 LG / basisleerlijn

Kerdoel 1: De leerlingen leren ideeën, ervaringen en gevoelens uitdrukken in een beeldend werkstuk en daarover te communiceren

1.1. Expressie en fantasie

Kerdoel 2: De leerlingen leren beeldende aspecten zoals kleur, vorm, ruimte, structuur van het materiaal en compositie doelgericht te gebruiken in een werkstuk

Kerdoel 3: De leerlingen leren de mogelijkheden van materialen onderzoeken en toepassen in hun eigen werk. Daarbij gebruiken ze de benodigde gereedschappen op een veilige manier

2.1. Materialen en technieken

2.2. Tekenen en verven

Kerdoel 4: De leerlingen leren hun eigen werk met dat van anderen te vergelijken

Kerdoel 5: De leerlingen leren dat mensen door middel van beeldende producten (reclame, media, kleding, kunst) iets kunnen meedelen en overbrengen

4.1. Werkstukken en kunst bekijken

Niveau	1	2	3	4
1.1. Expressie en fantasie	Maakt een eigen fantasietekening Stelt een vorm samen met materiaal als doosjes, papier en lijm met voorbeeld (paddenstoel)	Bedenkt vooraf wat hij wil maken en blijft bij zijn idee (ik ga een huis maken, dit is een huis) Zoekt knutselmaterialen die vorm geven aan zijn verbeelding (tandenstokers zijn stekels van egel)	Maakt een werkstuk met een combinatie van werkelijkheid en fantasie (auto met vleugels) Maakt een werkje waarin een ander het uitgebeelde voorwerp herkent	Maakt objecten zo echt mogelijk na (met klei) en gebruikt hierbij de juiste vormen (kop is rond, benen zijn lang)
	5	6	7	8
	Kiest kleuren bij een bepaald gevoel en legt zijn kleurkeuze uit (geel bij vrolijkheid) Gebruikt allerlei onderwerpen in zijn werkstuk buiten zijn directe omgeving (planeten, bergen)	Beeldt een verhaal uit (tekening, knutselwerk) Maakt een werkje waarin een ander een uitgebeeld gevoel herkent	Maakt vooraf een ontwerp voor eigen kunstwerk	Beeldt een gedicht uit (tekening, knutselwerk)

Niveau	1	2	3	4
2.1. Materialen en technieken	<p><i>Boetseren</i> Maakt met zachte klei verschillende vormen (grote en kleine bollen, dikke en dunne plakken en rollen)</p> <p><i>Knippen en plakken</i> Smeert met plakwastje lijm op papier</p> <p>Prikt langs een lijn met een prikpen (in papier of karton)</p> <p>Scheurt eenvoudige figuren</p> <p>Knipt met een (kinder)schaar over een rechte vouw</p> <p><i>Vouwen</i> Vouwt een schuin en een recht kruis met een groot papier</p> <p><i>Stempelen</i> Stempelt (met een kurk) op papier</p> <p><i>Handwerken</i> Rijgt een ketting</p>	<p><i>Boetseren</i> Maakt met (harde) grijze klei verschillende vormen (grote en kleine bollen, dikke en dunne plakken en rollen)</p> <p><i>Knippen en plakken</i> Plakt een vorm op de juiste plaats</p> <p>Prikt langs een kronkelige lijn met een prikpen</p> <p>Knipt met een (kinder)schaar eenvoudige figuren uit (vierkant, cirkel)</p> <p>Knipt draadjes door</p> <p><i>Vouwen</i> Vouwt verschillende grondvormen (vlieger, envelop, 16 vierkantjes) met een groot papier</p> <p><i>Stempelen</i> Stempelt (met een kurk) op stof</p> <p><i>Handwerken</i> Borduurt op borduurkarton</p>	<p><i>Boetseren</i> Maakt een duimpotje door met zijn duim een holletje in klei te drukken</p> <p><i>Knippen en plakken</i> Plakt stukjes wol/draad op die hij met lijm heeft ingesmeerd</p> <p>Niet papier aan elkaar met nietmachine</p> <p>Prikt heel figuurtje uit met prikpen</p> <p><i>Vouwen</i> Vouwt vormen met een kleiner vouwblad</p> <p><i>Stempelen</i> Stempelt met propjes papier of stof in verf gedoopt op papier</p> <p><i>Handwerken</i> Maakt met vingerhaken en/of vlechten een dikker touw</p> <p>Maakt een pompoen met behulp van een dubbele mal (zonder losknippen)</p>	<p><i>Boetseren</i> Gebruikt kleigereedschap (kleispatel, toller, mesje) om figuren in de klei te maken (met spatel putjes in klei drukken om ogen te maken)</p> <p>Boetseert een figuur uit één stuk</p> <p><i>Knippen en plakken</i> Maakt een bouwset met rietjes of lollystokjes en lijm (rond hutje)</p> <p><i>Vouwen</i> Combineert verschillende vouwlijnen in een papier (schuin kruis, zestien vierkantjes)</p> <p><i>Stempelen</i> Stempelt met verschillende (natuur) materialen die hij insmeert met verf (schelpen, stukjes hout, stenen)</p> <p><i>Handwerken</i> Weeft een lapje op een gespannen weefraam</p>

2.1. Materialen en technieken	5	6	7	8
	<p><i>Boetseren</i> Boetseert strakke vormen van klei (kubus)</p> <p><i>Knippen en plakken</i> Maakt bouwsels waarbij hij zelf materialen kiest en combineert (vlot van wc-rollen en lollystokjes)</p> <p>Knipt met een schaar moeilijke figuren/ plaatjes uit (uit tijdschrift)</p> <p>Gebruikt splitpennen om papier en karton te bevestigen</p> <p><i>Vouwen</i> Vouwt een vouwwerkje na als de leerkracht dit voordoet</p> <p><i>Handwerken</i> Krijgt een draad in de naald en borduurt met een rijgsteek</p>	<p><i>Boetseren</i> Smeert klei netjes aan als hij een foutje in kleiwerk heeft gemaakt</p> <p><i>Knippen en plakken</i> Maakt collage door overlappend te plakken en papier halfruimtelijk te verwerken (papier krullen, buigen, vouwen)</p> <p><i>Handwerken</i> Maakt een pompoen met behulp van een dubbele mal (met doorknippen)</p> <p><i>Houtbewerking</i> Maakt een eenvoudige constructie van hout (zagen, schroeven, timmeren)</p>	<p><i>Boetseren</i> Bevestigt functionele details aan kleiwerken (oor aan kopje)</p> <p>Bouwt een potje met ringen van klei (opbouwen van holle vormen)</p> <p><i>Knippen en plakken</i> Maakt een linodruk met voorgesneden linoleum</p> <p><i>Vouwen</i> Vouwt een vouwwerkje volgens een werkblad (vogel)</p> <p><i>Handwerken</i> Naait een knoop op een stuk stof</p> <p><i>Houtbewerking</i> Maakt gebruik van verschillende technieken om een vorm/bouwwerk van hout (of ander hard materiaal) te maken (vijlen, zagen, schuren)</p>	<p>Verbindt op verschillende manieren materialen aan elkaar (met touw stukjes hout aan elkaar)</p> <p>Maakt met verschillende materialen gedetailleerde werkjes (borduren, fimoklei, sieraden maken, glas beschilderen)</p> <p>Combineert geleerde technieken en materialen bij het maken van een werkstuk</p> <p>Werkt aan de hand van een ontwerp/werkwijze (patroon, werkblad)</p> <p>Snijdt linoleum uit en maakt afdrukken</p>

Niveau	1	2	3	4
2.2. Teken en schilderen	<p>Tekent met potlood, viltstift, krijt en (vinger)verf</p> <p>Gebruikt cirkels voor van alles in zijn tekening (boom, huis, zon)</p> <p>Tekent mens als een koppoter (soort lopend hoofd, benen en armen zitten aan de kop vast)</p> <p>Wisselt van kleur bij het inkleuren van een kleurplaat</p> <p>Gebruikt de kleuren rood, blauw, geel en groen</p>	<p>Tekent verdeeld over een vel papier</p> <p>Tekent vierkanten bij vierkante objecten (huis)</p> <p>Onderscheidt grove details bij het tekenen van mens en andere figuren (romp, handen en voeten)</p> <p>Kleurt binnen de lijnen</p> <p>Gebruikt de kleuren oranje, bruin, grijs, zwart, wit, roze, paars</p> <p>Experimenteert met het mengen met rood, geel en blauw</p>	<p>Benut de ruimte van het tekenpapier</p> <p>Tekent dingen bewust onder of boven op een blad (de zon bovenaan, gras beneden)</p> <p>Gebruikt objectkleuren (kleuren passend bij de realiteit)</p> <p>Gebruikt patronen en lijnen ter decoratie</p> <p>Kleurt egaal een kleurplaat in</p>	<p>Tekent figuren met details (wenkbrauwen, appels in boom)</p> <p>Tekent figuren in proportie (volwassenen langer dan kinderen, kleine handen)</p> <p>Brengt symmetrie in tekening (in beide hoeken hetzelfde)</p> <p>Mengt met twee primaire kleuren een vooraf bedachte secundaire kleur</p>
	5	6	7	8
	<p>Tekent met Oost-Indische inkt</p> <p>Maakt kleuren lichter of donkerder met diverse materialen (zachter of harder drukken, meer of minder water bij waterverf)</p> <p>Gebruikt fijnere motieven ter decoratie</p>	<p>Tekent met houtskool</p> <p>Tekent gezichten van opzij (en profile: één oog, helft van de mond)</p> <p>Mengt met drie kleuren een vooraf bedachte kleur (rood, blauw en wit = lichtpaars)</p> <p>Drukt beweging uit in een tekening (door lijnen)</p>	<p>Tekent geen voorwerpen meer die je niet kan zien op een tekening (boom half achter huis)</p> <p>Geeft diepte aan in een tekening door voorwerpen kleiner en hoger op vel te plaatsen als ze verder weg zijn</p> <p>Gebruikt textuur (dikkere laag verf) in een tekening</p>	<p>Tekent een voorwerp na vanuit een gezichtshoek (oor van de koffiekop dat niet te zien is vanuit zijn gezichtshoek wordt niet getekend)</p> <p>Tekent driedimensionale figuren (huis in diepte)</p> <p>Past contrastkleuren toe om aspecten in een tekening te benadrukken</p>

Niveau	1	2	3	4
4.1. Werkstukken en kunst bekijken	Vertelt zijn verhaal bij zijn werkstuk (wat heb je getekend)	Houdt vast aan de eerste betekenis van zijn tekening/werkstukje als hem hiernaar gevraagd wordt (boom blijft boom) Vertelt <i>waarmee</i> een eigen werkstukje is gemaakt (karton en lijm, kwast en verf)	Vertelt wat hij van een eigen werkstuk vindt als hem hierom wordt gevraagd (mooi/minder mooi; af/nog niet af) Vertelt aan een ander wat hij heeft gemaakt Vertelt <i>hoe</i> een eigen werkstuk is gemaakt bij handvaardigheid (met vouwen, kleien, plakken, knippen, stempelen)	Vertelt wat hij van een werkstuk van de ander vindt als hem hierom wordt gevraagd (mooi/minder mooi) Benoemt het verschil tussen soorten beeldende kunstwerken (beeld, schilderij)
	5	6	7	8
	Vertelt in een paar stappen hoe hij zijn werkstuk heeft gemaakt (de klei moest eerst drogen, toen kon ik hem pas verven) Vertelt bij een abstract kunstwerk wat het uit zou kunnen beelden Legt uit dat iedereen een andere mening/interpretatie over een kunstwerk kan hebben	Kiest (passende) werkstukken voor een tentoonstelling uit Vertelt uit zichzelf wat hij van een werkstuk van de ander vindt Reageert op feedback op zijn werkstuk Kijkt naar en praat over overeenkomst en verschillen tussen eigen werk en andermans werk Benoemt van welk materiaal een kunstwerk is gemaakt (brons, keramiek)	Presenteert eigen werk Benoemt een herkenbare schildertechniek bij een schilderij (olieverf, ets) Vertelt zijn mening bij een bezoek aan een museum, beeld of bouwwerk	Kijkt naar een praat over relaties tussen eigen beeldend werk en het werk van kunstenaars Benoemt bij meerdere kunstwerken van een kunstenaar overeenkomsten tussen de werken Vertelt dat het onderscheid tussen kunst en geen-kunst voor mensen kan verschillen

Leerlijn Muziek cluster 3 LG / basisleerlijn

Kerdoel 1: De leerlingen leren liederen alleen en in groepsverband zingen.

1.1. Zingen

Kerdoel 2: De leerlingen leren eenvoudige muziek spelen op schoolinstrumenten, met en zonder hulp van notatie.

Kerdoel 3: De leerlingen leren een muziekstukje bedenken en uitvoeren op basis van een gegeven melodie, ritme of voorzin, verhaal, sfeer of stemming.

2.1. Muziek maken met instrumenten

Kerdoel 4: De leerlingen verwerven enige kennis en waardering voor muzikaal erfgoed uit heden en verleden

Kerdoel 5: De leerlingen leren zelfgemaakte muziek en muziek gemaakt door anderen vergelijken en er een waardering over uitspreken. Ze leren muziekinstrumenten herkennen en benoemen.

4.1. Muziek luisteren

Niveau	1	2	3	4
1.1. Zingen	Zingt een kort en éénstemmig liedje mee Zingt zelfgekozen liedjes mee Zingt zelf een refrein van een (kinder)liedje wanneer enkel de startzin wordt voorgezongen Zingt liedjes met een beperkte omvang (4-6 tonen)	Zingt zelf een couplet van een kinderliedje wanneer enkel de startzin wordt voorgezongen Zet op het juiste moment in als de leerkracht een startsein geeft	Zingt een eenvoudig lied bestaande uit meer coupletten (kent de melodie en tekst uit het hoofd) Bedenkt andere woorden in een tekst bij een goedgekend lied (springen i.p.v. klappen)	Zingt liedjes met een uitgebreidere omvang (meer dan 6 tonen) Neemt een voorgezongen of voorgespeelde toon over Zingt harder als de leerkracht zijn handen omhoog beweegt of uit elkaar en zachter bij omlaag of naar elkaar toe bewegen
	5	6	7	8
	Zingt liedjes met meerdere coupletten mee die moeilijk zijn qua tekst en ritme Zingt kinderliedjes uit andere culturen na, bijv. Marokkaans, Turks, Surinaams (doet de woorden qua klank na)	Zingt Engelstalige liedjes bekend van radio en tv (doet de woorden qua klank na)	Zingt een eenvoudige canon	Maakt een nieuwe tekst (passend ritme) bij een bekende melodie Heeft een gevarieerd liedrepertoire

Niveau	1	2	3	4
2.1. Muziek maken met muziekinstrumenten	Slaat op een instrument als een houtblok, trom of tamboerijn (hoeft niet in de maat)	Speelt een kort zelfbedacht stukje op een instrument als een houtblok, trom of tamboerijn Speelt mee met een eenvoudig ritme op een instrument Begint en eindigt met spelen na signaal van de leerkracht	Speelt mee met een eenvoudige melodie of ritme met twee klankstaven Speelt een ritme met afwisseling in sterkte Klapt op de maat mee die wordt voorgeklapt Luistert naar een ander zonder zelf te spelen	Speelt mee met een eenvoudig melodisch motief of ritme met een melodieinstrument (klankstaven, keyboard) Speelt een ritme met afwisseling in tempo Speelt een eenvoudig ritme met een andere leerling Kent 5 verschillende instrumenten bij naam Begeleid melodie met passend ritme
	5	6	7	8
	Speelt een eenvoudige melodische begeleiding bij zang op een melodieinstrument Speelt een begeleidingsritme met afwisseling in sterkte, tempo en ritme Speelt een eenvoudig ritme met twee andere leerlingen Kiest passende instrumenten om dieren uit te beelden (grote trom bij beer, fluit bij vogel)	Speelt een melodisch motief samen met een andere leerling Kiest instrument(en) bij een gegeven sfeer (trommels – spanning, harp – rustige sfeer)	Speelt een melodisch motief met een groepje leerlingen Laat een droevige muzikale sfeer horen en een vrolijke muzikale sfeer (bijv. lange tonen bij droevige sfeer en korte tonen bij vrolijke sfeer) Maakt kennis met instrumenten uit verschillende instrumentgroepen	Begeleidt een gezongen liedje met een eenvoudige gegeven melodie op bijvoorbeeld een keyboard (vader Jacob)

Niveau	1	2	3	4
4.1. Muziek luisteren	<p>Benoemt dat een klank lang of kort is</p> <p>Benoemt dat een muziekstuk hard of zacht is</p> <p>Benoemt of een stuk langzaam of snel wordt gespeeld</p>	<p>Geeft aan of een toon hoog of laag is (benoemt of het klinkt als vogeltje = hoog of beer = laag als deze begrippen worden aangeleerd)</p> <p>Benoemt wat door muziek kan worden uitgebeeld of wijst dit aan op plaatjes: omgeving of sprookje (eng bos bij spannende muziek)</p> <p>Benoemt of twee stukjes op hetzelfde of op een verschillend instrument gespeeld worden</p>	<p>Benoemt dat een toon zeer sterk of zeer zacht is</p> <p>Benoemt dat klank langer of korter is dan een andere klank</p> <p>Benoemt of hij iets dichterbij hoort komen of verder weg hoort gaan bij het horen van muziek (crescendo en decrescendo)</p>	<p>Benoemt verschil in tonen; hoort sterkere en zachtere tonen</p> <p>Geeft aan of een toon hoog of laag is met beweging (hoog is armen omhoog, laag is armen omlaag)</p> <p>Benoemt wat hij van een muziekstuk vindt (mooi/niet mooi)</p>
	<p>Benoemt dat een toon hoger of lager is dan een andere toon</p> <p>Telt het aantal tellen in een maat bij het horen van muziek</p> <p>Benoemt bij welke gelegenheid muziek past (feestmuziek, achtergrondmuziek)</p> <p>Vertelt dat iedereen een andere mening over een muziekstuk kan hebben</p>	<p>Benoemt sterke contrasten in een muziekstukje (hoog- laag, sterk-zacht, lange tonen- korte tonen, versnellen-vertragen)</p> <p>Benoemt bij het luisteren naar diverse instrumenten welk instrument hij hoort (piano, fluit, trommel, trompet, viool)</p> <p>Benoemt welke variatie hij hoort in een muziekstukje qua verandering van stemmen en instrumenten</p>	<p>Maakt onderscheid tussen hoge en lage stemmen (sopraan, alt, tenor, bas)</p> <p>Benoemt welke variatie hij hoort in een muziekstukje qua sterkere en zachtere klanken en tempo-verandering</p> <p>Ordent instrumenten aan hun klank zoals strijk-, slag- en toets- en blaasinstrumenten onderling</p> <p>Vertelt waarom hij een muziekstuk wel/niet mooi vindt</p>	<p>Benoemt verschillende muziekstijlen, hiphop, house, jazz, klassiek.</p> <p>Herkent instrumenten aan hun klank in een popgroep of orkest</p> <p>Benoemt welke variatie hij hoort in een muziekstukje qua ritmwisseling of maatverandering</p>
	5	6	7	8

Leerlijn Spel en beweging cluster 3 LG / basisleerlijn

Vaardigheden

Kerdoel 1: De leerlingen leren een gegeven situatie in een gedramatiseerde vorm uitvoeren.

Kerdoel 2: De leerlingen leren speelliederen en dansen uitvoeren en ervaringen, gevoelens, situaties en gebeurtenissen met elkaar in beweging en dans weergeven.

1.1. Dramatische vorming

1.2. Dans

Beschouwen

Kerdoel 3: De leerlingen leren verschillen en overeenkomsten aangeven tussen het eigen spel en dat van anderen. Ze leggen daarbij relaties tussen spel en de dagelijkse werkelijkheid.

3.1. Doen-alsof-situaties herkennen

Niveau	1	2	3	4
1.1. Dramatische vorming	<p>Gebruikt gebaren die bij een uitdrukking horen (arm uitstrekken bij iets groots)</p> <p>Combineert eenvoudige fantasiehandelingen (geeft pop een prik en troost hem)</p> <p>Doet beweging en/ of houding na (krom lopen bij oude man)</p> <p>Doet een eenvoudige pantomime van de leerkracht na (klimmen op een ladder, iets denkbeeldig oprapen)</p> <p>Herkent zichzelf en andere bekenden die verkleed of geschminkt zijn (vlinder, clown)</p>	<p>Gebruikt materialen en geluiden om een situatie uit te beelden (kruk als stuur van auto, op tafel tikken als tikken van de regen)</p> <p>Bootst een houding na die hij op een foto ziet (bukken om iets op te rapen)</p> <p>Bootst herkenbare situaties na in zijn spel (zegt bijvoorbeeld tegen een knuffel niet bang zijn, papa is hier)</p> <p>Beeldt dieren uit met bijbehorende geluiden</p> <p>Doet bewegingen van de leerkracht na bij voorgelezen verhaal</p>	<p>Vertolkt een rol door imitatie en aanwijzingen</p> <p>Beeldt een kenmerk van typische personen uit (sterke man)</p> <p>Maakt bewegingen bij een voorgelezen bekend verhaal</p> <p>Houdt tijdens een korte scène een gerichte aandacht (paar minuten) bij een eigen rol</p> <p>Speelt samen met een ander poppenkast met een verhaallijn</p>	<p>Let met aanwijzingen van de leerkracht bij dramaspel afwisselend op beweging, houding en mimiek</p> <p>Speelt voorgelezen verhaal na</p> <p>Houdt 1 hoofdkenmerk blijvend vast tijdens een dramaspel van één scène (zachte stem)</p> <p>Vertelt wat hij van het toneelspel van een ander vindt vindt als hem hierom wordt gevraagd (mooi/minder mooi)</p>
	<p>5</p> <p>Let met aanwijzingen afwisselend op volume, intonatie en tempo</p> <p>Verzint een hoofdkenmerk bij een typetje dat hij speelt</p> <p>Houdt 1 hoofdkenmerk blijvend vast tijdens het dramaspel (zachte stem)</p> <p>Speelt een ervaring van zichzelf na (van de duikplank springen)</p> <p>Legt uit dat iedereen een andere mening over een toneelspel kan hebben</p>	<p>6</p> <p>Houdt 2 hoofdkenmerken van een rol blijvend vast tijdens dramaspel (krom lopen, zachte stem)</p> <p>Past volume, tempo en intonatie in de stem aan aan typetje dat hij speelt</p> <p>Onthoudt meerdere stukken tekst in een toneelstuk</p> <p>Houdt bij spelen de aandacht gericht op zichzelf en het speelvlak</p> <p>Verzint het verloop van eenvoudig dramaspel</p> <p>Vertelt uit zichzelf wat hij van een toneelspel van de ander vindt</p> <p>Reageert op kritiek op zijn toneelspel</p>	<p>7</p> <p>Houdt meerdere hoofdkenmerken blijvend vast tijdens dramaspel (krom, langzaam, zachte stem)</p> <p>Houdt bij het spelen zijn aandacht gericht op zijn medespelers</p> <p>Groeit in zijn rol in een emotionele situatie die de leerkracht stuurt (speelt flink boos, zet emoties in)</p> <p>Maakt vooraf een script voor een kort toneelspel</p> <p>Zorgt voor aankleding (decor, kostuums bij eigen toneelspel)</p>	<p>8</p> <p>Speelt een rol in toneelstuk gebruikmakend van stem, mimiek en gebaar</p> <p>Verwerkt tijdens oefening van dramaspel tips in zijn rol</p> <p>Vangt met eigen toneelspel een fout van een ander op in een toneelstuk</p> <p>Houdt bij spelen de aandacht gericht op zichzelf, medespelers en het speelvlak</p> <p>Benoemt bij eigen spel en andermans spel wat goed ging (mimiek, stemvolume)</p>

Niveau	1	2	3	4
1.2. Dans	<p>Reageert met bewegingen op vrolijke muziek</p> <p>Marcheert achter de leerkracht aan op tempomuziek (tweekwartsmaat)</p> <p>Staat stil als de muziek stopt</p> <p>Is in staat één grof motorische handeling uit te voeren in een liedje (handen in de lucht steken)</p> <p>Imiteert gekoppelde beweging en klank (omhooggaand geluid = handen omhoog)</p>	<p>Doet de stoelendans</p> <p>Beweegt met de leerkracht mee op een langzame of snelle maat</p> <p>Is in staat twee grof motorische handelingen uit te voeren in een liedje (handen in de lucht, stampen met de voeten)</p> <p>Danst met verschillende materialen en attributen als hoepels en lintjes</p> <p>Voert een bekende handeling zelfstandig uit bij een herkenbaar liedje (zo doet een vogel...)</p> <p>Doet mee met een eenvoudige kleuterdans</p>	<p>Loopt op verschillende aangegeven ritmes</p> <p>Doet mee met een reeks eenvoudige bewegingen in stilstaande kring (volksdans)</p> <p>Begint aan het begin en stopt aan het eind van een lied met bewegen</p> <p>Beweegt met de leerkracht mee bij een geleidelijk sneller of langzamer wordende maat</p>	<p>Beeldt een tempowisseling in de muziek uit door anders te bewegen (snellere bewegingen als ritme versnelt)</p> <p>Herkent herhaling (beweegt alleen bij het refrein en staat stil tijdens coupletten)</p> <p>Imiteert eenvoudige danspassen van andere leerlingen</p>
	5	6	7	8
	<p>Houdt bewegingen tijdens muziek vol</p> <p>Bedenkt eigen bewegingen passend bij de gedraaide muziek</p> <p>Reageert met een eigen beweging op de beweging van anderen</p>	<p>Varieert met bewegingen tijdens muziek</p> <p>Corrigeert eigen bewegingen</p> <p>Stapt op gevarieerde ritmes die door een instrument wordt gespeeld (fluitmelodie, piano)</p>	<p>Doet mee aan een volksdans in de kring met wisselende partners</p> <p>Danst passend bij diverse soorten muziek (house, hardrock, slow)</p> <p>Voert verschillende dansjes op dezelfde muziek uit</p>	<p>Zingt en danst tegelijk op een eenvoudig liedje</p> <p>Reageert adequaat op muzikale veranderingen betreffende klank, vorm en betekenis (sneller dansen op hoger tempo en sterkere klanken in de muziek)</p> <p>Leert anderen een dans(je) aan</p>

Niveau	1	2	3	4
3.1. Doen-alsof-situaties herkennen	Raadt bekende gebaren of voorstellingen van de leerkracht (doen alsof je drinkt)	Benoemt dat getekende figuren niet echt bestaan (mickey mouse, jip en janneke) Vertelt wat hij herkent in spel van een ander (hij speelt een poes, een tovenaar)	Benoemt in een verhaal welke figuren wel en niet echt bestaan (soldaten en prinsessen kunnen wel echt bestaan, draken en elfjes niet) Benoemt dat een stripverhaal niet echt gebeurd is	Benoemt welk verhaal echt is gebeurd en welk verhaal een sprookje is Benoemt dat het jeugdjournaal echt is en schooltv-drama gespeeld
	5	6		
	Kijkt naar spel en benoemt wat niet echt is (iemand doet alsof hij huult, maar is in het echt niet verdrietig) Benoemt 3 programma's met echte gebeurtenissen en 3 programma's met nagespeelde gebeurtenissen (journaal, GTST)	Beseft dat acteurs heel andere rollen kunnen spelen dan ze in een bepaalde soap/ film doen		

Uitleg van de subdoelen

Hieronder wordt per subdoel aangegeven wat er precies mee bedoeld wordt.

Tekenen en handvaardigheid

1.1. Expressie en fantasie

Hierbij gaat het niet om met welke materialen, maar om wat de leerling afbeeldt. De doelen zijn gericht om het uitbeelden van iets wat de leerling in gedachten heeft. Dat kan een object, verhaal of gevoel zijn.

2.1. Materialen en technieken

Verschillende materialen om een beeldend werkstuk te maken komen aan de orde. In de leerlijn staan de technieken en materialen die het meest gebruikt worden op basisscholen.

2.2. Tekenen en schilderen

In dit subdoel leert de leerling verschillende materialen te gebruiken om een kunstwerk op het platte vlak te maken. Ook komt de compositie van een tekening aan de orde, waarbij onder andere diepte en perspectief worden behandeld.

4.1. Werkstukken en kunst bekijken

De leerlingen reflecteren op hun eigen werk en kijken naar de betekenis van andermans werk. Hoewel specifieke stijlen niet aan bod komen, leert de leerling dat mensen een verschillende stijl kunnen hebben om iets af te beelden. Bij dit subdoel gaat het om kunst in de breedste zin van het woord. Veel doelen zijn gericht op beeldende kunst, maar ook op het gebied van dans, drama en poëzie kan de leerling naar kunst leren kijken. De leerling leert dat kunst een breed begrip is.

Muziek

1.1. Zingen

In dit subdoel komt het zingen van enkelstemmige en meerstemmige liederen aan de orde.

2.1. Muziek maken met muziekinstrumenten

De leerlingen leren met verschillende instrumenten ritmes te spelen. Ook leren ze melodieën na te spelen en zelf te verzinnen. In dit subdoel leren de leerlingen zowel om alleen als samen met anderen muziek te maken.

4.1. Muziek luisteren

Dit subdoel gaat over het herkennen van verschillende instrumenten, sferen, tempo's en ritmes bij het luisteren naar een muziekstuk. Hoewel specifieke muziekstijlen niet aan de orde komen, leren de leerlingen om grote verschillen tussen muziekstukken te herkennen en te kunnen benoemen.

Spel en beweging

1.1. Dramatische vorming

Allereerst leren de leerlingen om zich door middel van drama te durven uiten. Ze leren een toneelstuk op te voeren: alleen en samen met anderen, met en zonder attributen. Ze leren om tijdens het toneelspel te letten op verschillende aspecten zoals stemgebruik en houding.

1.2. Dans

Bij dans leren de leerlingen om te bewegen op muziek. Het gaat hierbij het kunnen nadoen van bewegingen, maar ook om zelf te kunnen bewegen op de maat of ritme van de muziek. De leerlingen leren om zelf dansen te verzinnen en uit te voeren.

3.1. Doen-alsof-situaties herkennen

Dit subdoel richt zich op het verschil tussen een reële en een gespeelde situatie. De leerlingen leren bij het kijken naar een gebeurtenis, tv-programma of voorstelling aan te geven wanneer iets echt en wanneer iets niet echt is. Wanneer ze zelf een situatie naspelen leren ze zich te realiseren dat dit geen werkelijkheid is.

Basisleerlijn Tekenen en handvaardigheid SO

Clusterlijn is gelijk aan de basislijn en daarom niet nogmaals opgenomen

Basisleerlijn Muziek SO

Clusterlijn is gelijk aan de basislijn en daarom niet nogmaals opgenomen

Basisleerlijn Spel en beweging SO

Clusterlijn is gelijk aan de basislijn en daarom niet nogmaals opgenomen

Verantwoording naar kerndoelen

Kunstzinnige oriëntatie bestaat uit verschillende onderdelen, namelijk tekenen en handvaardigheid, muziek en het onderdeel spel en beweging. Binnen deze onderdelen zijn ook verschillende vaardigheden te onderscheiden.

De volgende kerndoelen worden in de leerlijn kunstzinnige oriëntatie uitgewerkt in subdoelen:

Tekenen en handvaardigheid

Vormgeven

1. De leerlingen leren ideeën, ervaringen en gevoelens uitdrukken in een beeldend werkstuk en daar over te communiceren.

1.1. Expressie en fantasie	De leerlingen leren door vormen en kleuren bepaalde ideeën en gevoelens af te beelden. Het communiceren over het eigen werk komt verder aan de orde bij werkstukken bekijken, hierbij geven de leerlingen ook uitleg over hun eigen werk.
----------------------------	---

2. De leerlingen leren beeldende aspecten zoals kleur, vorm, ruimte, structuur van het materiaal en compositie doelgericht gebruiken in een werkstuk.
3. De leerlingen leren de mogelijkheden van materialen onderzoeken en toepassen in hun eigen werk. Daarbij gebruiken ze de benodigde gereedschappen op een veilige manier.

2.1. Materialen en technieken 2.2. Tekenen en schilderen	Bij materialen en technieken leren de leerlingen welke materialen ze kunnen gebruiken om iets af te beelden. Ze leren het op een veilige manier te gebruiken. Gebruik van echt technisch gereedschap leren de leerlingen bij de leerlijn techniek. Er is een apart subdoel tekenen en schilderen, omdat dit in een klas vaak een activiteit is die los van andere vormen van beeldende vorming wordt uitgevoerd.
---	---

Beschouwen

4. De leerlingen leren hun eigen werk met dat van anderen te vergelijken.
5. De leerlingen leren dat mensen door middel van beeldende producten (reclame, media, kleding, kunst) iets kunnen meedelen en overbrengen.

4.1. Werkstukken en kunst bekijken	Bij werkstukken en kunst bekijken vertellen de leerlingen over de betekenis van beeldende werkstukken. Het vergelijken van eigen werk met andermans werk is hierbij een werkvorm.
------------------------------------	---

Muziek

Muziek maken

1. De leerlingen leren liederen alleen en in groepsverband zingen.

1.1. Zingen	Bij zingen leren leerlingen verschillende liederen te zingen. Het gaat niet alleen om het kunnen zingen van verschillende liederen, maar
-------------	--

	ook om het durven zingen. Verschillende vormen van samen zingen, zoals een canon, komen aan de orde.
--	--

2. De leerlingen leren eenvoudige muziek spelen op schoolinstrumenten, met en zonder hulp van notatie.
3. De leerlingen leren een muziekstukje bedenken en uitvoeren op basis van een gegeven melodie, ritme of voorzin, verhaal, sfeer of stemming.

2.1. Muziek maken met instrumenten	In het subdoel leren de leerlingen te spelen op verschillende instrumenten. Ze leren met name ritmes en de maat te spelen, maar ook melodieën komen aan de orde. Notatie voert voor de meeste leerlingen vrij ver. Daarom is het aanleren van notenschrift niet in de leerlijn opgenomen. Bij muziek maken met instrumenten leren de leerlingen ook te improviseren en dus vorm te geven aan een muziekstukje.
------------------------------------	--

Muziek beluisteren

4. De leerlingen verwerven enige kennis en waardering voor muzikaal erfgoed uit heden en verleden.
5. De leerlingen leren zelfgemaakte muziek en muziek gemaakt door anderen vergelijken en er een waardering over uitspreken. Ze leren muziekinstrumenten herkennen en benoemen.

4.1. Muziek luisteren	Het subdoel beschrijft algemene doelen bij het luisteren naar muziek, zoals het herkennen van instrumenten en stemmingen van een stuk kunnen benoemen. Het gaat erom dat de leerling globaal verschillen hoort tussen muziekstijlen, daarom worden in het subdoel geen specifieke muziekstijlen genoemd die de leerlingen moeten kennen. Het vergelijken van eigen muziek met andermans muziek kan gebruikt worden als werkvorm bij het zelf maken van een muziekstukje en is daarom niet expliciet in dit subdoel opgenomen.
-----------------------	--

Spel en beweging

Vaardigheden

1. De leerlingen leren een gegeven situatie in een gedramatiseerde vorm uitvoeren.

1.1. Dramatische vorming	Bij dramatische vorming gaat het om het uitspelen van zelfbedachte en gegeven situaties.
--------------------------	--

2. De leerlingen leren speelliederen en dansen uitvoeren en ervaringen, gevoelens, situaties en gebeurtenissen met elkaar in beweging en dans weergeven.

1.2. Dans	Bij dans gaat het om het nadoen van bewegingen en om het kunnen tonen van expressie in een dans
-----------	---

Beschouwen

3. De leerlingen leren verschillen en overeenkomsten aangeven tussen het eigen spel en dat van anderen. Ze leggen daarbij relaties tussen spel en de dagelijkse werkelijkheid.

3.1. Doen-alsof-situaties herkennen	Bij doen-alsof-situaties herkennen leren de leerlingen dat wat met drama wordt uitgebeeld niet echt is. Ze leren zelf ook te doen alsof.
-------------------------------------	--

Aanpassingen voor cluster 3 LG

De niveaus van LG-leerlingen lopen uiteen. Voor een deel van de leerlingen zijn doelen uit hogere niveaus haalbaar. Alle doelen zijn gehandhaafd in de leerlijn.